

likle Osmanlı hançerlerinde görüldüğü gibi yapan ustanın veya sahibinin adına, bazı âyetlere ve bitkisel motiflere rastlanır. Fildişi, kemik veya boynuzdan yapılan kabzalar yuvarlak başlıdır ve tepede vuruş sırasında başparmağın oturması için bir oyukluk, yanlarda da elin kaymaması için çakılmış kabaralar bulunur. Kın ve kabzalarda sevâdlı gümüş süslemeler hâkimdir. Kın üzerindeki bileziklere takılan halkalar vasıtasıyla kemere asılır.

BİBLİYOGRAFYA :

B. Kerestedjian, *Dictionnaire étymologique de la langue turque*, Londres 1912, s. 264; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, IV, 155; Marsigli, *Osmanlı İmparatorluğunun Askerî Vaziyeti*, s. 161; C. F. A. Schaeffer, *Stratigraphie comparée et chronologie de l'Asie occidentale*, London 1948, s. 526-527, lv. 300-301; J. W. Wevers, "Weapons (Dagger)", *IDB*, IV, 821-823; J. W. Charley, "Armour and Weapons", *NBD*, s. 83-84; C. G. Stone, *A Glossary of the Construction, Decoration and Use of Arms and Armour*, New York, ts., s. 198, 209, 310-314, 336; L. Bresneva, *The Decorative and Applied Arts of Turkmenia*, Leningrad 1976, tür. yer.; R. Elgood, *Islamic Arms and Armour*, London 1979, s. 23-24; D. Nicolle, *The Armies of the Islam 7th-11th Centuries*, London 1982, tür.yer.; J. Kalter, *The Arts and Crafts of Turkestan*, Stuttgart 1983, s. 88, 89; H. L. Peterson, "Dagger", *EBR*, VI, 984.

TÜLİN ÇORUHLU

HANDEŞ

Hindistan'ın batısında yer alan, 1373-1601 yılları arasında Fârûkiler hânedamının hüküm sürdüğü bölge (bk. FÂRÛKİLER).

HANDJÉRI, Alexandre (1760-1854)

Türkiye'de Hançerî Bey adıyla tanınan Rum asıllı sözlük yazarı.

İstanbul'da doğdu. Handjéri lakabı, IV. Mehmed zamanında (1648-1687) sarayın özel hekimi olarak sultana yaptıkları hizmetlerden dolayı aileye hediye edilen bir hançerden gelmektedir. Romanya voyvodası seçilen Fenerli ailelerden olduğu için Handjéri'ye "prens" de denmektedir. Yaşadığı devirde Osmanlı kaynaklarında adı "Bükrüş beylerinden Hançerî Bey" şeklinde geçmektedir.

Sağlam bir öğrenim gören Handjéri başlıca Batı dilleri yanında Türkçe, Arapça ve Farsça da öğrendi. Oldukça zor şartlar altında bulunduğu resmî görevlerinin tarihlerini tesbit etmek güç olmakla be-

raber 1806'da önce altı ay kadar kalacağı Bâbîâlî baştercümanlığına (Ağustos 1806-Şubat 1807), 7 Mart-24 Temmuz 1807 tarihlerinde de III. Selim tarafından Rusya hâkimiyeti altındaki Boğdan voyvodalığına getirildiği anlaşılmaktadır. III. Selim'in hal'inden sonra tahta geçen IV. Mustafa zamanında (1807-1808) İstanbul'a geri dönmek zorunda kaldı. 1815-1816'da ve 1818'de Eflak voyvodalığı için teşebbüse geçtiyse de 1819'da yapılan yeni bir düzenleme ile Handjéri ailesi böyle bir haktan mahrum bırakıldı. Gerekece olarak da Yunan isyanını hazırlayan Philiké Hetairia adlı ihtilâl cemiyetiyle gizli ilişkiler kurup ve hareketin liderlerinden Alexandar Ypsilanti'ye yardım etmiş olmaları gösterildi. Handjéri, 1821'de Yunan isyanı patlak verince ailesiyle birlikte Odessa'ya kaçtı. Rusya'da Novorossiysk genel valisinin yanında Doğu dilleri tercümanlığı yaptıktan sonra Moskova'ya yerleşerek 12 Haziran 1854'te ölümüne kadar orada yaşadı.

Handjéri, Türkoloji alanında *Dictionnaire français-arabe-persan et turc, enrichi d'exemples en langue turque avec des variantes et de beaucoup de mots d'arts et de sciences* (I-III, Moscou 1840-1841) adlı sözlüğü ile tanınmıştır. Üzerinde otuz yıldan fazla bir süre çalıştığı eserinin malzemesini, Fransız elçisi General Guillemot'un tavsiyesiyle 1806 yılında toplamaya başlamıştır. Müellifin, İstanbul'da müslüman Türkler arasında doğup büyümesinden dolayı her yere rahatça girip çıkabildiği ve bu sebeple Osmanlı içtimâî hayatıyla ilgili geniş bilgi edinme imkânı bulduğu anlaşılmaktadır. Osmanlı şairi ve nâsiri İzzet Molla ile de yakınlık kuran, hatta bir tesadüf sonucu onu intihardan vazgeçiren Handjéri'nin İzzet Molla ile birlikte *Târîh-i Vâssâf*'ı okuduğu, ayrıca onu Hâlet Efendi'ye takdim ederek ikbal kapılarının açılmasını sağladığı kaydedilmektedir. Eserinde, esas aldığı Fransız Akademisi sözlüğünün 1798 baskısındaki kelimelerin Türkçeler'i yanında Arapça ve Farsça karşılıklarını da veren müellif en çok Âsım Efendi'nin *Kâmus Tercümesi*'nden faydalanmıştır. Fransız Türkologu Thomas-Xavier Bianchi, uzun süre Avrupa'da rakipsiz kabul edilen *Dictionnaire français-turc* adlı sözlüğünü (Paris 1843-1846), özellikle Handjéri'nin eserinden istifade etmek suretiyle son şekline kavuşturmuştur.

Alexandre Handjéri eserinin önsözünde, edebiyatçılara olduğu kadar tüccarlara da faydalı olmak amacıyla sanat ve

teknik terimleriyle sözlüğünü zenginleştirmeye çalıştığını ve kitabının daha önceki sözlüklerden farklı özellikler taşıdığını belirtmektedir. Eserin "Fransızca-Arapça-Farsça-Türkçe sözlük" adını taşımakla birlikte yalnız Türkçe'yi esas aldığı, Arapça ve Farsça'dan Türkçe'ye pek çok kelime girmiş olmasından dolayı esere böyle bir isim verdiğini söyleyen Handjéri, kendisinden önceki sözlük yazarları içinde daha çok Meninsky'e yakın bir anlayışı benimsediğini açıklar. XIX. yüzyılın ilk yarısında yaşayan Osmanlı müelliflerinin kaynak olarak kullandığı eser daha sonra gelen sözlükçüler tarafından tenkit edilmiştir. Handjéri'yi eleştirenlerin başında gelen Şemseddin Sâmî, sözlüğü Fransızca kelimeler bakımından yetersiz bulduğu gibi bunların karşılıklarının da düzensiz bir şekilde verildiğini ileri sürmüştür.

İlk cildi neşredilmeden önce baskı örneği gözden geçirilmek üzere İstanbul'a gönderilen sözlüğün *Takvîm-i Vekâyi*'de tanıtımı yapılmıştır. Eser yayımlandığında Sultan Abdülmecid şahsı adına 200 nüsha ismarlamış, ayrıca Türk dili ve kültürüne yaptığı hizmetten dolayı Handjéri'ye hediye olarak mücevherle süslü bir kutu göndermiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-i Fransevî*, İstanbul 1323, s. v; İbnülemin, *Son Asır Türk Şairleri*, IV, 724-725; Fevziye Abdullah Tansel, "Keçecizâde İzzet Molla", *Fuad Köprülü Armağanı*, İstanbul 1953, s. 133; A. N. Kononov, *Ocerk İstoriî. İzuceniya tureckogo yazıka*, Leningrad 1976, s. 51; a.mlf., *İstoriya izuceniya tyurkskix yazıkov v Rossii. Dooktybr'skiy period*, Leningrad 1982, s. 228; a.mlf., *Biobliograficeskiy slovar' otecestvennix tyurkologov. Dooktyabr'skiy period*, Moskva 1989, s. 243-244; Hüsrev Hâtemî, "Fransızca-Türkçe İkinci ve Üçüncü Devre Sözlükler (Hançerî ve Şemseddin Samî Sözlükleri)", *TT*, III/13 (1985), s. 71-72; Johann Strauss, "The Millets and the Ottoman Language", *WI*, XXXV/2 (1995), s. 206-208.

HASAN EREN

HÂNDMÎR

(خواندمیر)

Gıyâsüddîn b. Hâce Hüâmîddîn Muhammed b. Hâce Celâlidîn Muhammed b. Hâce Burhânîddîn Muhammed-i Hüseyinî Şîrâzî (ö. 942/1535-36)

İrânlı tarihçi.

Doğum tarihi bilinmemekle birlikte *Ĥabîbû's-siyer*'i yazmaya başladığında kırk yedi kırk sekiz yaşlarında olduğu dikkate alınarak 879 (1474) veya 880 yı-